

¹ Чекаленко Л. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): Підручник. – 2 вид./ Л.Чекаленко. – К. : Кондор, 2011. – С. 289.

² Рачек Д.В. Зовнішньополітичні й економічні інтереси України в Індії: становлення, сучасний стан і перспективи / Д.В. Рачек // Проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 3. – С. 201.

³ Так само. - С. 290.

⁴ Лукаш О.І. Українсько-індійські відносини / О.І.Лукаш // Україна дипломатична. – 2003. – Вип.3. – С. 596.

⁵ Семенець О.Є. Сучасна Індія: наука, технології, стратегічні сектори: монографія / О.Є.Семенець. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 124.

⁶ Рачек Д.В. Зовнішньополітичні й економічні інтереси України в Індії: становлення, сучасний стан і перспективи / Д.В.Рачек // Проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 3. – С. 202.

⁷ Гриценко Ю. Українсько-індійські стосунки: становлення та сучасний стан / Ю.Гриценко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/1712/74/>.

⁸ Посольство України в Республіці Індія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://india.mfa.gov.ua/ua_ukraine-in/trade.

⁹ Гончарук А.З. Пріоритети політики України щодо політики Азії: аналітична доповідь / А.З. Гончарук, А.М.Кобзаренко, О.К.Микал. – К. : НІСД, 2011. – С. 22.

¹⁰ Посольство України в Республіці Індія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://india.mfa.gov.ua/ua_ukraine-in/trade.

¹¹ Гончарук А.З. Пріоритети політики України щодо політики Азії: аналітична доповідь / А.З. Гончарук, А.М.Кобзаренко, О.К.Микал. – К. : НІСД, 2011. – С. 32.

¹² Так само. – С. 8.

¹³ Рачек Д.В. Зовнішньополітичні й економічні інтереси України в Індії: становлення, сучасний стан і перспективи / Д.В. Рачек // Проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 3. – С. 208.

¹⁴ Гончарук А.З. Пріоритети політики України щодо політики Азії: аналітична доповідь / А.З. Гончарук, А.М.Кобзаренко, О.К. Микал. – К. : НІСД, 2011. – С. 39-40.

¹⁵ Так само. – С.11.

¹⁶ Прес-служба Президента України Віктора Януковича. Віктор Янукович: Державний візит до Індії мав на меті активізацію відносин між нашими країнами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/26322.html>.

УДК: 327:001.92:325.54

© Вікторія Чумакова
(м. Луцьк)

УМОВИ ТА ФАКТОРИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Вікторія Чумакова. Умови та фактори міжнародної міграції населення. Розглянуто теоретико-методологічні підходи щодо аналізу міграції як поширеного сучасного явища, що набуває глобальних масштабів і потребує детального дослідження і регулювання. Узагальнено основні теоретичні підходи зарубіжних вчених до визначення факторів міжнародної міграції. Висвітлено найбільш відомі доробки вітчизняних вчених у визначенні і групуванні факторів міжнародної міграції. Обґрунтовано фактори та умови міграційних потоків населення та проаналізовано існуючі класифікації умов, факторів, причин та мотивів міграції. Виявлено основні недоліки існуючих класифікацій і запропоновано узагальнений варіант факторів міграції населення.

Ключові слова: міжнародна міграція, фактори міграції, умови міграції, класифікація факторів.

Вікторія Чумакова Умови та фактори міжнародної міграції населення. Рассмотрены теоретико-методологические подходы к анализу миграции как распространенного современного явления, которое приобретает глобальные масштабы и требует детального исследования и регулирования. Описаны основные теоретические подходы зарубежных ученых к определению факторов ме-

ждународной миграции. Рассмотрены наиболее известные труды отечественных ученых в определении и группировке факторов международной миграции. Обосновано факторы и условия миграционных потоков населения и проанализированы существующие классификации условий, факторов, причин и мотивов миграции. Выявлены основные недостатки существующих классификаций и предложен обобщенный вариант факторов миграции населения.

Ключевые слова: международная миграция, факторы миграции, условия миграции, классификация факторов.

Viktoria Chumakova. Conditions and Factors of International Migration. Theoretical and methodological approaches to the analysis of migration as a mass phenomenon and global trend that must be researched and regulated are revealed. The major theoretical approaches to determining factors of international migration of foreign scientists are described. Deals with the most well-known works of local scientists in identifying and grouping factors of international migration. The factors and conditions of migration flows are analyzed and classification terms, factors, causes and motives of migration are determined. The basic shortcomings of existing

classifications are determined and a generalized version of the factors of migration is proposed.

Key words: international migration, migration factors, conditions of migration, classification of factors.

Постановка наукової проблеми та її значення. Міграційні переміщення за всіх часів були своєрідним індикатором реагування населення на зміни, що відбуваються в економічному, політичному та соціальному житті будь-якого суспільства. Їх обсяги, напрями і масштаби значною мірою свідчать про стабільність або ж, навпаки – нестабільність суспільного розвитку тієї чи іншої країни.

Оскільки міграція населення, набуваючи небачених раніше масштабів, досить швидко змінює реальну картину світу, актуалізуються вивчення та осмислення цього явища, його прогнозування та оптимізація як на рівні окремих держав, так і на рівні міждержавних утворень. Це повною мірою стосується дослідження умов і факторів міграції населення, що набуває значної актуальності для всіх держав світової спільноти, адже зі зростанням відкритості суспільства, процесів інтеграції та глобалізації суттєво збільшується механічний рух населення, що зумовлює потребу комплексного дослідження цього явища.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Вивченню різноманітних аспектів міграції присвятили свої наукові праці як зарубіжні так і вітчизняні вчені. Теоретичні основи міграційних процесів закладені в дослідженнях Е. Равенштайна, Е. Лі, Т. Бурдьє, А. Софі, Д. Тернера та ін.. До вітчизняних науковців, які займалися дослідженням як теоретичних так і прикладних аспектів міграції слід віднести І. Гнибіденко, В. Куценко, Е. Лібанову, О. Малиновську, О. Осауленко, Т. Петрову, С. Пирожкова, О. Позняк, І. Прибиткову, М. Романюк, М. Семикіну, О. Хомру, О. Ярову та ін. Вони вивчали проблеми мобільності робочої сили, нелегальної міграції, зовнішніх та міжрегіональних переміщень, закономірностей та факторів міграції. Однак, незважаючи на істотний внесок перелічених вчених у вивчення факторів міграції населення, зазначена проблема все ще залишається малодослідженою. Розмаїтість теоретичних підходів до вивчення міграції населення є доказом того, що міграційні процеси залежать і впливають на всі сторони соціально-економічного і політичного розвитку.

Мета дослідження – аналіз основних умов і факторів міжнародної міграції населення. Відповідно до мети поставлено завдання: дослідити основні теоретичні підходи до визначення факторів міграції; розглянути існуючі класифікації факторів, які впливають на міграційні процеси і можливості їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Кожен індивідуальний акт міграції і міграційний процес у цілому обумовлені причинами, умовами, факторами. У науковій літературі немає однозначного визначення і розмежування цих понять і підходів.

Поняття «фактор» (у перекладі з латинської – той що робить, той що створює) використовується для позначення рушійної сили будь-якого процесу, явища. Воно виступає і як фактор рівня (статика), і як чинник розвитку (динаміка). Отже, фактори – це детермінанти рівня або розвитку якого-небудь явища¹.

У теорії міграційного процесу фактори міграції – сукупність об'єктивних і суб'єктивних причин, що впливають на прийняття рішення про міграцію.

Л. Рибаківський визначає фактор міграції як сукупність умов і обставин, які завдяки особливому поєднанню і взаємодії впливають на територіальну рухливість населення².

Багато дослідників ототожнюють причини і фактори. Так, В. Переведенцев у багатьох своїх роботах повторює: щоб з'ясувати фактори міграції, треба встановити причини, що примушують людей переселятися. В іншій роботі він роз'яснює, що причини міграційних явищ, які, з одного боку, достатньо загальні і глибокі, а з іншого – специфічні саме для міграції населення, можна назвати факторами³.

На думку О. Хомри, міграція обумовлена певними причинами, причому більшість переселень (міграцій) пов'язана в основному з факторами економічного порядку. Він стверджує, що причини – це відношення мігранта до умов⁴. В. Костаков причинами міграції називає наявність вільних робочих місць, а факторами – вищий рівень життя, кращі природно-кліматичні умови та ін.⁵.

Фактор можна визначати і як рушійну силу, і як причину одночасно, усе залежить від того, до яких процесів, явищ це відноситься. На соціальні процеси, у тому числі і міграційні, впливає не один фактор, а їх сукупність, що включає як природні, так і соціальні компоненти. Безліч компонентів, що відрізняються за силою дії на те або інше явище, за місцем і часом прояву, за своєю природою, за напрямками дії тощо – усе це, так або інакше, викликало необхідність класифікації факторів. Будь-яка класифікація умовна, вона завжди має цільовий характер, від мети, яка ставиться перед нею, залежить вибір класифікаційної ознаки.

У науковій літературі існує різноманітна класифікація факторів (часто взаємозалежних), під впливом яких формуються напрями та масштаби міграційних процесів. Переміщення у просторі відбувається внаслідок дії економічних, соціальних, демографічних, політичних, етнічних, освітніх, морально-психологічних, військових, екологічних та

інших факторів, але ці фактори діють одночасно, вони певною мірою взаємозалежні, тож виявити окремі компоненти міграційного процесу, сформовані під впливом одного чи двох факторів, як правило, складно.

Розглядаючи взаємозв'язок соціально-економічних та міграційних процесів, необхідно зважати на теорію факторів, які є причинами «виштовхування» чи «притягання» (push-pull theory). Теорія факторів «притягання-виштовхування» була розроблена англійським вченим Е. Равенштайном, який одним із перших почав досліджувати міграційні процеси⁶. На основі даних перепису населення в Англії та Уельсі він сформулював у 1889 р. «Зако-ни міграції населення». Е. Равенштайн дійшов висновку, що міграцію населення можна пояснити дією факторів «притягання-виштовхування» і несприятливі умови на одній території (жорстке законодавство, надмірні податки і т.д.) «виштовхують» людей з їх місця проживання, а сприятливі умови, створені на інших територіях, «притягують» їх. Відповідно, всі фактори, які обумовлюють міграцію, він поділив на внутрішні (фактори виштовхування) та зовнішні (фактори притягання).

Зако-ни міграції, сформульовані Е. Равенштайном, полягали у наступному: основна причина міграції населення – кращі економічні умови в іншій місцевості, ніж у тій, де проживає людина; масштаби міграції скорочуються зі збільшенням відстані; міграція частіше відбувається у декілька етапів; міграція населення є двосторонньою; мобільність людей визначається їх особистісними характеристиками (стать, вік, приналежність до певного соціального класу тощо).

Подальшого розвитку розроблена Е. Равенштайном теорія міграції набула у роботах Е. Лі (1966), який вважав, що найбільший вплив на міграцію населення мають саме внутрішні фактори або фактори виштовхування. Крім того, Лі встановив, що такі фактори, як відстань, наявність фізичних та політичних бар'єрів можуть не лише стримувати, а навіть запобігати міграції⁷.

Теорія факторів «притягання-виштовхування» була покладена в основу інших, більш пізніх теорій міграції – неокласичної економічної теорії (1962-1969), теорії сегментованого ринку праці (1979) та теорії глобальних систем (1988)⁸.

Неокласична економічна теорія причину трудової міграції населення вбачає в географічних відмінностях у пропозиції та попиті на робочу силу. Згідно з даною концепцією, у країнах (регіонах) з

надлишковою робочою силою спостерігається низька заробітна плата, тоді як регіони з дефіцитом робочої сили характеризуються високим рівнем зарплати. Розмір заробітної плати виступає як основний фактор виштовхування у регіонах походження мігрантів і основний фактор тяжіння у регіонах прибуття⁸.

Теорія сегментованого ринку праці міграцію населення пояснює структурними потребами економік розвинених країн. Згідно з нею, розвинені країни є дуалістичними: вони мають первинний ринок із кваліфікованою та високооплачуваною працею та вторинний ринок низькооплачуваної праці. Приплив іммігрантів в країну є необхідним для того, щоб заповнити робочі місця на вторинному ринку праці, які є непривабливими для місцевих жителів.

Теорія глобальних систем стверджує, що міграція є результатом впливу процесу глобалізації на економіку окремих країн. Глобалізація передбачає підвищення трудової мобільності людей та їх здатності мігрувати з одного місця на інше у пошуку кращих умов життя. Цьому сприяє здійснення прямих іноземних інвестицій, формування транснаціональних корпорацій, процес урбанізації тощо⁸.

За сучасних умов, важливим аспектом дослідження факторів впливу на міграційні потоки стають глобалізаційні процеси. О.М. Кушнірук-Ставнича пропонує власну класифікацію факторів міграції, де глобалізація розглядається як основна умова міграцій на сучасному етапі.

Рисунок 1.

Фактори, рушії і умови міграції⁹

Джерело: Кушнірук-Ставнича О.М. Економічні та соціальні важелі протидії впливу працездатного населення за кордон / О.М. Кушнірук-Ставнича // Ефективна економіка. – 2010. – №3. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

Глобалізація впливає на всі сфери життя сучасного суспільства: економічну (сприяючи складанню глобальної економіки), інформаційну (впливаючи

на поширення інформаційних технологій), політичну (прискорює перехід політичного життя на наддержавний етап розвитку), соціальну (вводячи нові поля соціальної стратифікації), культурну (сприяючи діалогу різних культур), У свою чергу, самі міграційні процеси також зазнають впливу з боку економічних факторів (насамперед, завдяки діяльності транснаціональних корпорацій і міжнародному поділу праці), інформаційних (інформаційний вплив стає одним із спонукальних стимулів міграції), політичних (політичні рішення змінюють потоки і канали міграції), соціальних (складання мережевого суспільства робить міграції не просто звичайною справою, а життєво необхідним), культурних (специфіка культурних традицій різних країн проявляється у ставленні до міграції та мігрантам).

Будь-який міграційний акт відбувається під дією комплексу мотивів. Вони залежать від суб'єктивних та об'єктивних причин: з одного боку, міграції відбуваються за особистим бажанням – кожен громадянин має право і можливість вибирати для себе місце проживання та праці, тобто задовольнити свої різноманітні потреби матеріального, професійно-кваліфікаційного і духовного характеру.

Поділяють також фактори міграції на некеровані і керовані суспільством, іншими словами – умови (природні умови різних регіонів і поселень, ступінь їх розвитку, обжитості і благоустрою, географічне положення) і фактори-регулятори (демографічні – інтенсивність природного зростання населення, його склад за віком і статтю, співвідношення корінного населення та приїжджого, старожилів і новоселів, етнічні відмінності між групами в мові, духовній культурі, побуті, національних обрядах, звичаях тощо; соціально-психологічні – інтенсивність соціального спілкування людей, соціально-психологічний клімат, соціальні умови життя людей)¹⁰.

Виділяють також фактори міграції за сферою їх прояву: народногосподарські, територіальні, галузеві та внутрівиробничі, а також постійні, тимчасові і змінні залежно від їх використання в регулюванні міграційних процесів.

За масштабом дії вони бувають факторами глобального, макро-, мезо- та мікрорівня. На глобальному рівні проявляється вплив глобалізації, регіоналізації, географічного поділу праці тощо. До макрорівня відносяться природно-кліматичні умови, рівень розвитку території, суспільно-географічне положення, екологічна ситуація. На мікрорівні діють психологічні, сімейні та житлово-побутові фактори¹¹.

Широко розповсюджена класифікація факторів міграції залежно від можливостей держави регулювати їх вплив на міграційні процеси: керовані (фактори-регулятори) і некеровані (фактори-умови). Виділяють і третю групу безпосередньо не керованих, але побічно регульованих факторів⁷.

Фактори поточного, оперативного державного регулювання, переважно мають соціально-економічну природу. До них відносять відмінності в заробітній платі, встановлення або відміну певних пільг, розподіл капітальних вкладень, кадрову і національну політику. Ці фактори можуть безпосередньо плануватися і змінюватися державою. У системі управління міграціями, де дія направлена на регульовані фактори, зазвичай виділяють:

- правові фактори – закони та інші нормативні акти, що створюють правове поле, у рамках якого здійснюється регулювання міграції;

- економічні – це переважно фінансові витрати на залучення, компенсацію майнових втрат і облаштування мігрантів, вони включають бюджетні і позабюджетні кошти;

- організаційні – структури, що беруть участь у межах своєї компетенції в регулюванні залучення, забезпечення і обслуговуванні міграційних потоків;

- інформаційно-пропагандистські – моніторинг руху міграційних потоків, висвітлення міграційної політики в засобах масової інформації, довідковій, методичній та нормативній літературі.

По цих чотирьох напрямках формуються зазвичай національні і регіональні міграційні програми. Їх ефективність багато в чому визначається тим, наскільки ці програми враховують значення суб'єктивного фактора.

До факторів, не керованих державою, відносять ті, що постійно діють: природні умови (метеорологічні, геологічні, фіто-, зоогеографічні), транспортно-географічне положення територій.

До побічно регульованих відносять так звані «тимчасові» фактори, які можуть бути змінені поступово. Це рівень освоєння території, тобто створення виробничої і соціальної інфраструктури; віково-статевий, етнічний і генетичний (за часом мешкання) склад населення⁸.

Аналіз наукових публікацій вітчизняних вчених, присвячених проблемам міграції населення дозволяє всі фактори притягання та виштовхування умовно розподілити на п'ять груп: економічні, соціальні, культурні, політичні та екологічні^{6:7:8:11:12}.

Провідним фактором, що визначає сучасні міграції, залишається економічний, тому що в основі всіх переміщень лежить прагнення людей поліпшити умови життя. У складі економічних факторів, перш за все, варто відмітити рівень заробітної плати, якість життя, рівень безробіття, стабільність розвитку економіки та тип податкової системи.

Найбільшою мірою обсяги міжнародної трудової міграції населення визначаються відмінностями у розмірах заробітної плати на території окремих країн.

Відомо, що циклічність економічного розвитку в ХХ-ХХІ ст. збігається із циклічністю міграційного коливання населення, що залежить від диверсифікованого розвитку виробництва й власності, рин-

ків праці й застосування капіталу, поляризації держав по рівнях багатства, глобалізації інформаційно-технологічних процесів¹².

Всі інші фактори сьогодні є вторинними стосовно економічного. Навіть такі об'єктивні, постійно діючі з них, як природний, значною мірою визначають економічні умови, а значить можуть бути включені в різноманіття економічних факторів. Так екологічні проблеми, що підсилюють міграцію, є наслідком індустріального розвитку. Активізація міграції під впливом екологічних умов веде до того, що в багатьох випадках самі мігранти створюють надмірне навантаження на природне середовище того простору, у який вони потрапляють. Щодо цього, досить яскравим є приклад мегаполісів, які приваблюють багато мігрантів. Стихійні процеси урбанізації, виробництво токсичних відходів, що прогресує, збіднення ґрунту та інші форми екологічного дисбалансу у світі стають похідними факторами, які детермінують міграцію⁶.

Аналізуючи систему факторів, що визначили високу значимість міграційних проблем у теорії й практиці управління, слід зазначити етнокультурні передумови. Останні варто віднести до суб'єктивної групи факторів, які визначаються наявністю життєвого стандарту, від якого залежить оцінки умов життя в потенційному регіоні вселення. Крім того, етнокультурний фактор у міграційній сфері визначає й результати міграційного процесу, якість взаємодії мігрантів з новим суспільством. Потрапляючи в нове суспільство, мігранти іншого етнічного походження й культури взаємодіють із місцевим населенням враховуючи свої етнічні особливості, особливості приймаючої сторони й політики приймаючої держави⁷. Міграції, що підсилюються під впливом етнокультурного фактору, самі впливають на етнокультурне середовище приймаючого соціуму. Врахування цих моментів ускладнює вимоги до сучасної державної політики.

Важливим похідним фактором, що продовжує впливати на якість і форми міграцій, є демографічний. Розбіжність стадій демографічного переходу в різних частинах світу приводить до перерозподілу населення усередині й між державами. Процес демографічного переходу супроводжується ростом продуктивних сил і переміщенням великих мас населення в міста. В розвинених країнах демографічний перехід уже завершений, там установився новий режим відтворення населення, для якого характерний фактично нульовий приріст чисельності населення. На цьому тлі імміграційні потоки в розвинених країнах зменшують частку титульних націй, оскільки іммігранти мають більш високий рівень народжуваності. У світі відбуваються процеси на зразок «арабізації» Франції. Для України характерна тенденція до збільшення частки неслов'янського населення⁹.

Сьогодні демографічний ресурс характеризується не стільки кількісно, скільки якісно, тому що є фактором, який визначає соціальну стабільність суспільства. Соціальні передумови актуалізації міграції здобувають більше значення, оскільки зростає роль соціальних відносин між групами мігрантів і приймаючого суспільства, помітним стає соціальний ефект міграційних процесів.

До групи суб'єктивних факторів, здатних провокувати виникнення потужних міграційних потоків, варто додати політичні процеси й політико-правове регулювання. Явні й приховані конфлікти, які викликані політичними протиріччями, визначають потоки вимушеної міграції. Політичні фактори нерозривно пов'язані з правовими. Міграції, що виникають як наслідок політичних процесів, вимагають особливого підходу в рамках правового регулювання. Разом з тим міграційні процеси самі можуть змінювати політичну ситуацію в країні і регіонах, викликаючи необхідність коректування всієї нормативно-правової системи приймаючої держави⁸. Подібне зараз відбувається в багатьох країнах: США й країнах Європи, де представники іммігрантських груп наполегливо заявляють про свої права й висувають вимоги до зміни положень чинного законодавства.

Зазначені фактори сприяють актуалізації міграційної проблематики в області практики державного управління. Сучасні держави зацікавлені в активному пошуку шляхів регулювання міграції, що сприяє, з одного боку, припиненню (мінімізації) нелегальної міграції, а з іншого боку – використанню міграційного потенціалу для власного розвитку, стабілізації соціально-економічної й демографічної обстановки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На рішення людей емігрувати впливає цілий конгломерат мотивів і факторів: демографічного розвитку країни, особистих і сімейних обставин громадян, матеріального і культурного рівня життя, соціально-політичної ситуації в країні, економічної кон'юнктури та ін. Говорячи про різноманіття факторів, слід зазначити, що дії їх мають різне значення для міграції (спонукачі, що виштовхують, посилюють міграцію й ін.) і різну тривалість впливу (постійно діючі, тимчасові). Групи факторів можуть розглядатися як керовані (регульовані) і некеровані (умови). Фактори що притягають, що спонукають населення переселятися в ті регіони, де якість життя, завдяки ряду природних і економічних умов буде вище, ніж у регіоні попереднього проживання. Фактори міграції населення діють не ізольовано, а в сукупності, лише, міняючи свою значущість у різних місцях і в різний час, хоча їх сукупність у всіх випадках може розрізнятися, що потребує подальшого наукового вивчення.

¹ Юдина Т.Н. Миграция: словарь основных терминов: Учеб. Пособие / Т. Н. Юдина. – М. : Издательство РГСУ; Академический Проект, 2007. – 472 с.

² Рыбаковский Л.Л. Стадии миграционного процесса / Л.Л. Рыбаковский. – М. : М-во по делам федерации, нац. и миграц. политики Рос. Федерации, 2001. – 160 с. – (Миграция населения. Приложение к журналу «Миграция в России». Вып. 5).

³ Переведенцев В.И. Миграции населения в СНГ опыт прогноза / В.И. Переведенцев. – М. : Полис, 2005. – 167 с.

⁴ Хомра О. Структура і напрямки міграційних потоків населення України (заключний науковий звіт по проекту) / О. Хомра. – К., 1998. – 112 с.

⁵ Костаков В. Проблемы формирования рынка труда / В. Костаков // Экономика и математические методы. – 1995. – № 5. – С. 39.

⁶ Кизима І.С. Фактори зовнішньої трудової міграції населення України / І.С. Кизима // Збірник наукових праць КНТУ: економічні науки. – 2009. – Вип. 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.

⁷ Бублій М.П. Фактори міграції робочої сили та особливості її статистичного обліку / М.П. Бублій. – [Електронний ресурс] Режим доступу : http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/n_1_2008/doc/5/03.pdf.

УДК: 327.88

⁸ Баланюк Д.М. Проблеми дослідження міграції як об'єкта державного регулювання/Д.М. Баланюк // Вісник СевНТУ. – Севастополь: Вид-во Севастоп. нац. техн. ун-ту, 2008. – Вип. 91: Політологія. – С.214-218 [Електронний ресурс] Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Vsntu/2008_2009/91-SevNTU/91-45.pdf

⁹ Кушнірчук-Ставнича О.М. Економічні та соціальні важелі протидії впливу працездатного населення за кордон /О.М. Кушнірчук-Ставнича // Ефективна економіка. – 2010. – №3. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

¹⁰ Васильченко В. Управління трудовим потенціалом / В.С. Васильченко, А.М. Гриненко, О.А. Грішнова, Л. П. Керб. – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.

¹¹ Пугач С.О. Деякі підходи до типізації міграцій у сучасній науковій літературі / С.О. Пугач // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Географічні науки. – 2008. – № 1. – С. 134-139.

¹² Баланда А. Соціально-економічні фактори зумовленості міжнародної міграції населення / А. Баланда // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право : Науковий журнал. – 2010. – № 3. – С. 4-9.

© *Василь Шквірук*
(м. Чернівці)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ В ЄВРОПІ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З НИМ

Василь Шквірук. Особливості розвитку міжнародного тероризму в Європі та актуальні проблеми боротьби з ним. У статті досліджується міжнародний тероризм та антитерористична політика в країнах Європи. Вивчається нормативна база та практичні заходи влади, що стосуються проблем національної безпеки у Європі. Автор аналізує основні напрями та підсумки політики створення системи захисту від терористичних атак. Робиться висновок щодо актуальності подій, які відбувалися у Європі, для сьогодишньої ситуації в сфері національної безпеки у країнах Європи та Україні.

Ключові слова: тероризм, національна безпека, антитерористична політика, Європейські країни.

Василий Шквирук. Особенности развития международного терроризма в Европе и актуальные проблемы борьбы с ним. В статье исследуется международный терроризм и антитеррористическая политика в странах Европы. Изучается нормативная база и практические меры властей, касающиеся проблем национальной безопасности в Европе. Автор анализирует основные направления и итоги политики создания системы защиты от террористических атак. Делается вывод об актуальности событий, которые происходили в Европе, для

сегодняшней ситуации в сфере национальной безопасности в странах Европы и Украины.

Ключевые слова: терроризм, национальная безопасность, антитеррористическая политика, Европейские страны.

Vasil Shkviruk. Features of the Development of International Terrorism in Europe and Urgent Problems to Deal with it. This article examines international terrorism and counter-terrorism policies in Europe. Author studies regulatory framework and practical measures of power, relating to issues of national security in Europe. Author analyzes the main trends and results of policies in protecting EU from terrorist attacks. Finally conclude on the relevance of events that occurred in Europe in relation to the current situation in the area of national security in Europe and Ukraine.

Key words: Terrorism, National Security, Counterterrorism Policy, European countries.

Постановка проблеми та актуальність теми. Однією з найактуальніших проблем життя сучасної Європи є проблема міжнародного тероризму. Безпека громадян Європейського континенту на сьогодні перебуває під загрозою у зв'язку з появою нових викликів та великої кількості терористичних